

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-241-1-33>

Чупахіна С. В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методики дошкільної
і спеціальної освіти*

*Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ*

Стинська В. В.

*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту
імені Богдана Ступарика*

*Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ*

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ: ГОТОВНІСТЬ УЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ

У дослідженні проаналізовано теоретичні засади підготовки та готовності учителів-логопедів до використання цифрових технологій в корекційно-розвитковій роботі з різними категоріями дітей з ООП; обґрунтовано особливості використання означених технологій задля оптимізації колекційного впливу на розвиток дітей з порушеннями.

Актуальним аспектом започаткованого дослідження визнано вдосконалення системи роботи учителів-логопедів засобами ЦОР, їх готовність до використання сучасних цифрових технологій.

Доведено, що розв'язання освітніх та корекційних завдань комп'ютерними засобами навчання потребує урахування індивідуальних можливостей і корекційно-розвиткових потреб дитини за принципом потрібної взаємодії: педагог – комп'ютер – дитина.

Використання вчителями-логопедами цифрових освітніх ресурсів під час занять розширює простір для реалізації можливостей кожної дитини, робить корекційні впливи успішними й комфортними, особистісно зорієнтованими і мобільними, відтак оптимізує процес корекційно-розвиткової роботи загалом.

Встановлено, що у сучасних умовах інформатизації використання цифрових технологій в корекційному процесі стає невід'ємною частиною роботи з дітьми з особливими потребами, а готовність учителів-логопедів до використання ЦОР у професійній діяльності є інтегративним утворенням особистості, що дозволяє фахівцям в галузі освіти продуктивно послуговуватись означеними ресурсами під час вирішення професійних завдань, удосконалювати власний досвід і розширювати межі корекційно-компенсаторного впливу.

Вступ

Впродовж останніх двадцяти років у галузі освіти відбулися суттєві зміни. Зокрема, значно розширено спектр засобів навчання: як у доповнення до традиційних упроваджуються мультимедійні засоби, що інтегрують звичайний текст зі звуком, графікою, відео, анімацією тощо. Сучасні світові перетворення в освіті спрямовано на оновлення змісту, структури, методів навчання, які спроможні задовольнити потреби кожного учасника освітнього процесу, відкривши доступ до навчання тим, хто раніше не мав такої можливості.

Задля кращого розуміння проблем дослідження вважаємо за доцільне уточнити основні терміни та обґрунтувати їх основні складові.

Отже, цифрові технології це сукупністю чотирьох основних складових, які є взаємопов'язаними та взаємозумовленими (рис. 1) [9].

Цифрові освітні ресурси (ЦОР) – навчальні, наукові, інформаційні, довідкові дані та засоби, які представлено в мережі Інтернет (хмарних сховищах, цифрових сервісах тощо), доступ, управління і відтворення яких здійснюється за допомогою цифрових сервісів задля організації повноцінного та ефективного освітнього процесу [9].

Широке використання цифрових технологій, спрощений доступ до глобальних мереж, зокрема Інтернет, дозволяє стверджувати [17]:

– процес навчання поступово стає незалежним від фізичного розташування його суб'єктів;

- кількість і різноманітність ресурсів, доступних усім у вільний час, суттєво зростає;
- локус контролю в ініціації навчального процесу відійшов дітям: вони самі здатні ініціювати процес у будь-який зручний для них час, у будь-якому місці.

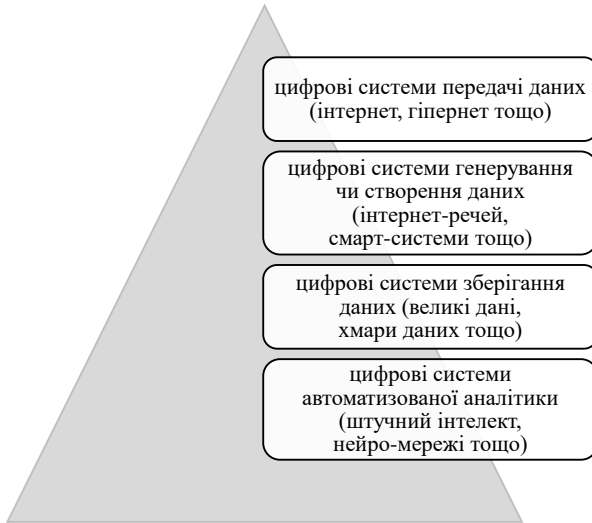

Рис. 1. Основні складові цифрових технологій

Інформаційно-комунікаційні технології – це сукупність методів, засобів і прийомів, що використовуються для збирання, опрацювання, зберігання, подання, передавання різноманітних даних і матеріалів, необхідних для підвищення ефективності різних видів діяльності [9].

Використання можливостей означених технологій сприяє успішному вирішенню багатьох важливих завдань навчання та виховання й різних категорій дітей з особливими освітніми потребами (ООП).

Важливою умовою якісної підготовки фахівців в галузі освіти до роботи з дітьми з особливими потребами є використання цифрових технологій та ознайомлення з можливостями підтримки навчання різних категорій дітей з порушеннями розвитку в освітньому середовищі закладу. Завдяки цьому суттєво розширюються освітні можливості педагогічної діяльності, систематично забезпечується

безперешкодний доступ до професійно-педагогічної та навчальної інформації. Цифрові технології як компенсаторний, комунікаційний та дидактичний засіб оптимізує організацію навчально-виховного процесу дітей з ООП, забезпечуючи доступ до різноманітних дидактичних матеріалів у форматі, прийнятному для всіх учасників освітнього процесу.

Компенсаторна функція означених технологій передбачає технічну підтримку таких традиційних видів навчальної діяльності дітей, як читання та письмо, лічильна діяльність, пропедевтика геометрії, ознайомлення з природою тощо. Використання технологій, частково компенсуючи чи заміщуючи відсутність природних функцій, спрощує дітям з ООП доступ до дидактичних матеріалів. Як комунікаційний засіб пропонувані технології оптимізують процес спілкування або ж роблять його можливим, створюючи для усіх учасників зручні умови та забезпечуючи альтернативні форми їх комунікації. Використання цифрових освітніх ресурсів (ЦОР) як дидактичного засобу стає дієвим інструментом в навчанні, що уможлиблює переосмислення традиційних підходів до освіти і викладання загалом [10].

Зважаючи на те, що цифрові технології набули активного застосування в освітній галузі, професійно важливою якістю педагогів стало підвищення інформаційної культури, самоосвіта та саморозвиток задля підтримки їх фахової відповідності вимогам сучасної школи. Опанування знаннями і вміннями виконання педагогічних завдань засобами ЦОР посіли важливе місце в змісті професійної підготовки фахівців в галузі освіти, що стало предметом активного наукового вивчення [11].

1. Теоретичні засади підготовки та готовності учителів-логопедів до використання цифрових освітніх ресурсів в практиці роботи

Актуальність використання в освітньому процесі засобів цифрових технологій аргументується в наукових працях таких сучасних учених, як В. Биков, Ю. Горошко, Р. Гуревич, М. Жалдак, М. Кадемія, С. Раков, Ю. Рамський, О. Спінін, Н. Морзе та ін. Шляхи формування вмінь застосовувати означені технології у освітньому процесі проаналізовано в наукових дослідженнях М. Жалдака, Ю. Машбиця, В. Монахова, С. Семерікова, О. Співаковського, Ю. Триуса І. Федоренка та ін. Предметом наукового пошуку Р. Гуревича, В. Кухаренко, А. Литвина, стало використання

комп'ютерної техніки в професійній підготовці майбутніх фахівців в галузі освіти. Психолого-педагогічні проблеми використання ЦОР для підтримання навчально-пізнавальної діяльності учнів обґрунтовано в працях В. Беспалька, М. Жалдака, К. Коліна, Ю. Машбиця, І. Роберт, В. Сластьоніна, М. Смульсон, Н. Тализіної. Вчені А. Гета, В. Заїка, В. Коваленко, Ю. Носенко та ін. аналізують сучасні технічні засоби підтримки різних форм навчання, розкриваючи теоретико-практичні засади інформатизації освітнього процесу та визначають можливості використання технологій у навчанні та вихованні дітей з особливими потребами в сучасних закладах освіти.

Серед українських дослідників не має узгодженості щодо оцінки значення використання цифрових технологій у освітньому процесі закладу. Серед застережень щодо впровадження означених технологій дослідниками виокремлено не виваженість та педагогічну невмотивованість використання цифрових технологій в освітньому процесі, що може призвести до зниження міжособистісної комунікативної функції навчального процесу загалом. Проблемним аспектом учені також вважають, що в такий спосіб зменшується контроль учителя за перебігом та результатами навчальної діяльності учнів, а також знижується зосередженість уваги на об'єкті вивчення. Водночас негативною тенденцією стає те, що знецінюється творча активність та ініціативність учнів, оскільки засобами ЦОР формується здатність до алгоритмічної діяльності.

Методологічною та теоретичною основою дослідження є теорія про сутність і закономірності розвитку дітей з особливими освітніми потребами (В. Бондар, Л. Виготський, Г. Дульнев, І. Єременко, В. Синьов, М. Ярмаченко); теоретичні положення спеціальної педагогіки щодо різних видів дизонтогенезу дитини, принципів та технологій його корекції та компенсації (Ю. Бондаренко, В. Лубовський, О. Лурія, С. Миронова, Л. Руденко, В. Синьов, Є. Синьова, Т. Тарасун, С. Федоренко, Л. Фомічова, А. Шевцов, М. Шеремет та ін.); дослідженнях з проблем інформатизації освіти та формування у педагогів відповідної компетентності (В. Биков, І. Булах, Р. Гуревич, Ю. Дорошенко, М. Жалдак, Г. Кедрович, В. Ключко, О. Легкий, Н. Морзе, Ю. Рамський, І. Федоренко).

Аналізуючи сучасний стан упровадження цифрових технологій в закладах освіти з інклюзивною формою навчання, М. Заїка, В. Коваленко, Ю. Носенко називають низку проблемних аспектів застосування технологій як засобів підтримки навчання дітей з ООП (рис. 2) [10, с. 30].

Як доводять дослідження сучасників, за допомогою ЦОР значно покращується управління освітнім процесом, підвищується його педагогічна ефективність. З цією метою необхідно враховувати дидактичні властивості та функції вивчення самих технологій, а також напрямки дидактичної організації такого навчання» [3].

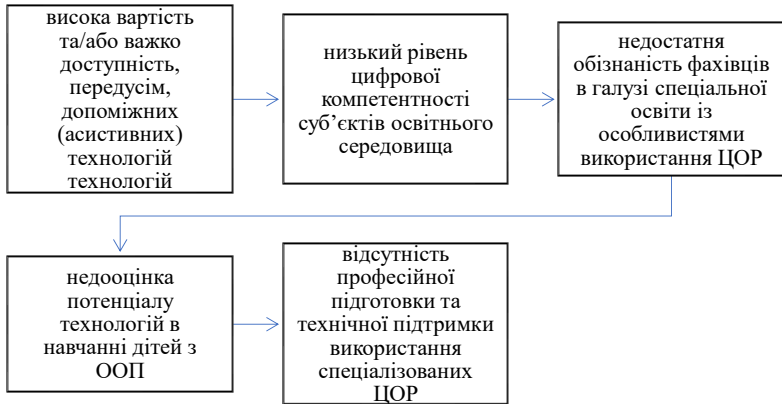

Рис. 2. Проблемні аспекти використання цифрових технологій як засобів навчання та корекції різних категорій дітей з ООП

Зважаючи на те, що сучасні тенденції розвитку освіти відповідають запитам і умовам інформаційного етапу в цивілізаційному поступі людства, професійна підготовка фахівців у будь-якій галузі стає неможливою без оволодіння цифровими технологіями. Відповідно в освітній теорії та практиці формуються новітні підходи до фахівців, відповідальних за виховання та навчання зростаючого покоління. Перед сучасним педагогом постало завдання не лише доносити знання своїм учням, а й формувати в них здатність оволодівати необхідною навчальною інформацією. Відтак ЦОР сприяють забезпеченню освіти дітей, насамперед уможливають відповідність педагогічним методам їх застосування в освітньому процесі, актуалізують не переклад традиційної методики на мову програмування, а передбачають розробку кардинально нової технології навчання шляхом комп'ютеризації та інформатизації всіх ланок освітньої системи [12].

Доцільність застосування цифрових технологій в професійно-педагогічній підготовці вчителів-логопедів аргументується тим, що діяльність у галузі освіти вимагає від них здатності генерувати та практично втілювати новітні ідеї, моделювати освітній процес, уміння послідовно само розвиватися. Застосування ЦОР є важливим структурним компонентом якісної підготовки майбутніх освітян, які спроможні виконувати професійні обов'язки відповідно до основоположних принципів компетентнісного та інноваційного підходів. Формування їх вміння використовувати пропоновані технології у розв'язанні професійних завдань визнано важливим напрямком державної політики, що відображено в Законах України «Про вищу освіту», «Про освіту», Концепцією «Нова українська школа» [7, с. 168].

Окремими напрямками застосування цифрових технологій в освіті, на думку учених (О.Гриб'юк, В.Дем'яненко, М.Жалдак, Ю.Запорожченко, Т.Коваль, Г.Кравцов, Г.Лаврентьева, В.Лапінський, С.Литвинова, М.Пірко, М.Попель, К.Скрипка, О.Співаковський, В.Татауров, М.Шишкіна), є забезпечення практичної реалізації змісту навчання; контроль за якістю знань і умінь на різних його етапах; створення навчально-методичного забезпечення та різних форм самостійної аудиторної та позааудиторної роботи (рис. 3).

Рис. 3. Структурні компоненти цифрових технологій в освіті

Фахівці в галузі інформатизації освіти М. Кадемія та І. Шахіна розглядають інтернет-технології як інтегровану систему технологічних методів і програмно-технічних засобів задля пошуку, обробки, зберігання та відображення інформації (рис. 4) [3].

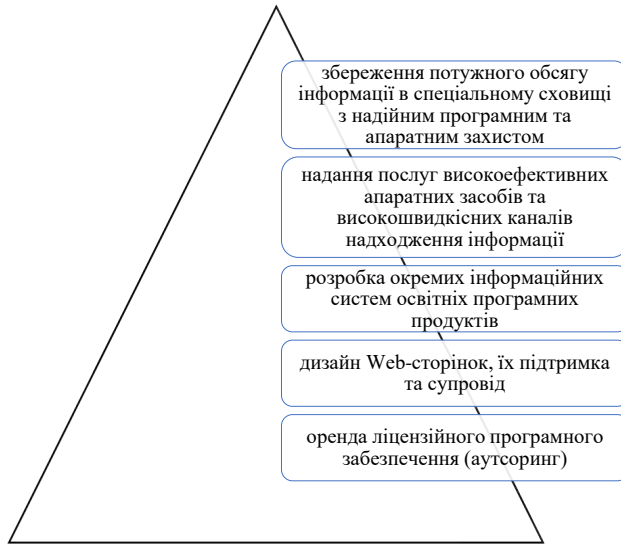

Рис. 4. Функції інтернет-технологій в освіті

Вагомості в інформатизації освітнього простору закладів набувають комп'ютерна комунікація, яка створює електронне інформаційне середовище для роботи педагогів і здобувачів. Комп'ютер як універсальний засіб обробки інформації дозволяє суб'єктам освітнього процесу користуватися професійними текстовими та графічними редакторами, електронними таблицями, базами даних тощо. Створення внутрішньої локальної комп'ютерної мережі закладу призначено для використання в освітньому процесі комп'ютерного зв'язку. Водночас, як зауважують фахівці, локальна мережа є вагомшою для освітнього процесу, аніж наявність доступу до глобальної мережі, оскільки створює умови для функціонування єдиного інформаційного середовища [11].

На думку О. Крапівіної, інформатизація освітнього процесу професійної підготовки здобувачів вищої освіти зумовлює вимоги до навчально-методичної роботи викладачів. Для використання

цифрових технологій у педагогічній діяльності науково-викладацький склад має опанувати навичками пошукової та інформаційно-аналітичної діяльності та вміннями застосовувати інновації в освіті задля організаційно-педагогічної взаємодії. Вченою виокремлено професійно важливі якості викладачів в сучасному інформаційному освітньому просторі (рис. 5) [7, с. 210].

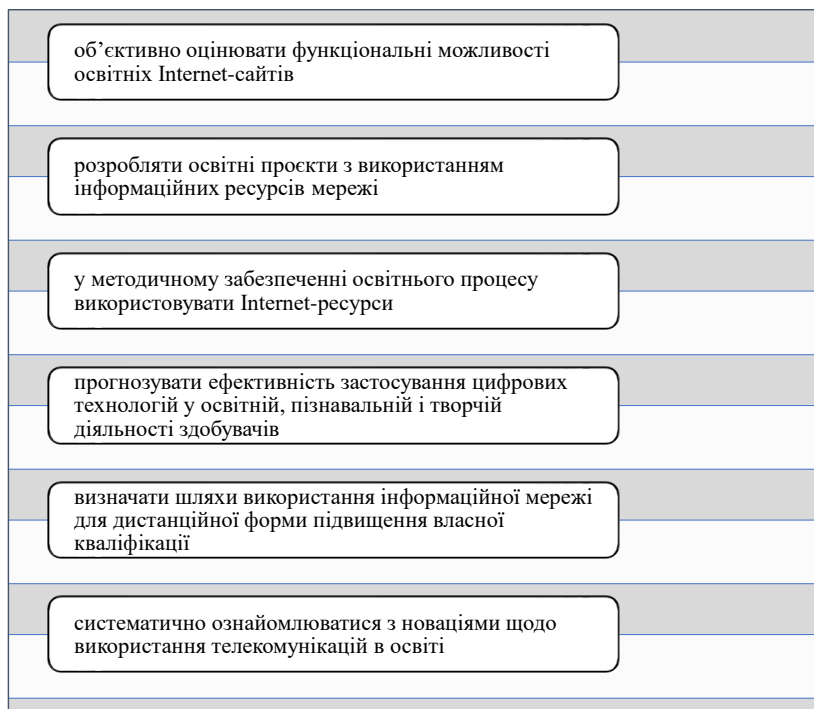

Рис. 5. Уміння викладачів у сучасному інформаційному освітньому просторі

Інформатизований освітній процес на відміну від традиційної форми професійної підготовки створює абсолютно нові можливості для здобувачів насамперед шляхом доступу через Інтернет до електронних курсів, незважаючи на час та місце перебування тих, хто навчається.

За таких умов навчання характеризується гнучкістю, тривалістю, послідовністю вивчення тематичних блоків, можливістю самостійного

вибору матеріалу відповідно до власних інтересів, запитів і потреб. Серед переваг інформатизованого освітнього процесу для професійно-педагогічної підготовки експерти визначають можливість для майбутніх фахівців саморозвитку та самовдосконалення, а також їх об'єктивної оцінки набутих знань і умінь [3].

Із розвитком хмарних технологій, які науковці вважають вагомим засобом модернізації освітнього процесу, пов'язуються можливості підвищення ефективності функціонування освітньої системи загалом. Важливим показниками рівня ефективності інноваційно-освітнього середовища ЗВО стає доступність для здобувачів якісних засобів та ресурсів [10, с.30].

Фахівці визначають різноаспектні дидактичні можливості застосування цифрових технологій в професійно-педагогічній підготовці педагогів (рис. 6) [11].

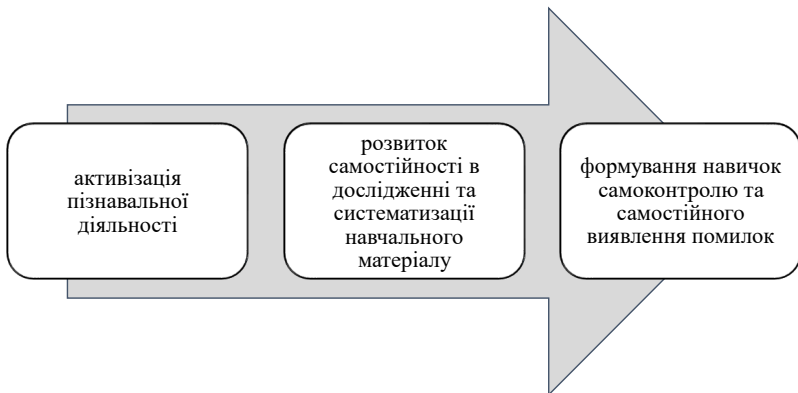

Рис. 6. Дидактичні можливості цифрових технологій в професійно-педагогічній підготовці педагогів

З урахуванням означених можливостей комп'ютер стає поліфункціональним пристроєм: джерелом навчальної інформації, наочним приладдям (з можливістю мультимедіа), тренажером та засобом телекомунікації.

Використання цифрових технологій оптимізує готовність педагогів до роботи в з дітьми з ООП, однак ефективність означеного процесу реалізується за умови системного впровадження технологій в традиційні методики навчання як в спеціальній освіті, так і в інклюзивному навчання [7].

Погляди науковців щодо застосування цифрових технологій і традиційних засобів навчання у взаємодії зводяться до розуміння того, що означений процес має керуватися загальноновизнаними дидактичними принципами (рис. 7) [7].

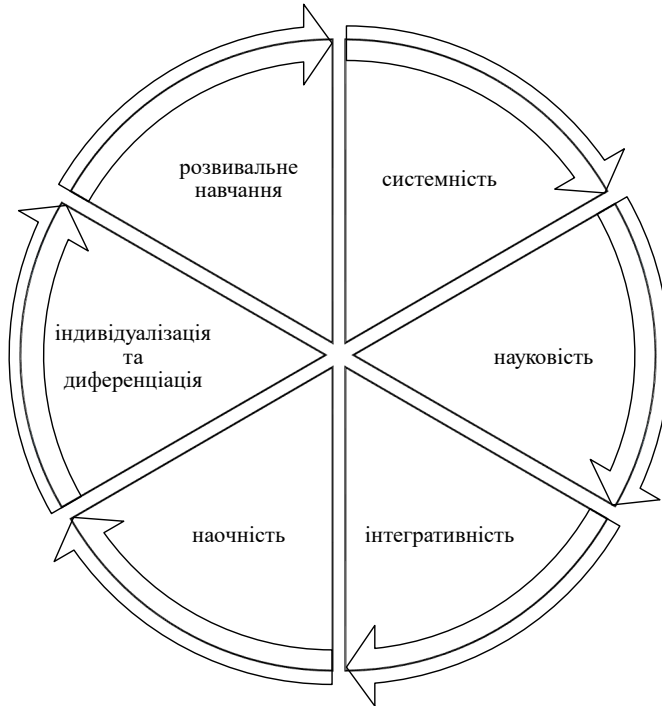

Рис. 7. Загальнодидактичні принципи застосування цифрових технологій в освіті

За визначенням фахівців ЮНЕСКО, E-Learning (Electronic Learning) включає навчання за допомогою Інтернет та мультимедіа. Поняття «E-learning», означаючи систему електронного навчання, синонім електронного, дистанційного навчання, а також як форма навчання з використанням комп'ютерів, мережеве навчання, віртуальне навчання. Суттєвою перевагою означеної технології експерти вважають довільний вибір користувачем зручного місця і часу для навчання. Також визначено, що завдяки технології E-Learning реалізується особистий вибір оптимально зручного способу засвоєння

знань; забезпечується можливість постійного контакту з викладачами, а також здобувачі навчаються за індивідуальним графіком задля економії часу, матеріальних та моральних ресурсів [16].

Від використання цифрових технологій у професійній підготовці педагогів безпосередньо залежить рівень сформованості їх готовності до впровадження в роботу спеціальних комп'ютерних програм, необхідних для вирішення професійно-педагогічних завдань [13]. Здобувачів вищої педагогічної освіти в процесі свого навчання усвідомлюють і пересвідчуються на практиці, що ЦОР важливі і доцільні у роботі, усвідомлюють доцільність їх використання як дидактичних засобів для реалізації індивідуального підходу в навчальній діяльності дитини з ООП. Освітній контент в означених умовах може поширюватися у різних форматах – тексту на веб-сторінках, цифрових аудіо та відео, анімації, середовищ віртуальної реальності тощо.

Формуючи професійній інструментарій організації освітньої діяльності з дітьми з ООП в освітньому середовищі, вчителям-логопедам доцільно ознайомлюватися з розвивальним потенціалом ЦОР, засобами яких активізується пізнавальна діяльність та розвиток психічних процесів дітей. У дослідженні С. Хомич [12, с. 141] зауважується, що мультимедіа позитивно впливає на активізацію мовленнєвої діяльності дітей та слугує засобом їх всебічного розвитку. Використання спеціальних комп'ютерних програм у роботі із дітьми з порушеннями мовлення дозволяє розвивати фонематичні процеси, дрібну моторику, активізувати пам'ять, мислення, увагу, розширювати словниковий запас вихованців, удосконалювати їх мовленнєву активність, формувати навички правильного мовлення.

Аналізуючи сучасні засоби ЦОР підтримки навчання різних категорій дітей з ООП, дослідники виокремлюють стандартні й допоміжні технології, послуговуватись якими доцільно в роботі з дітьми як стандартними. До стандартних технологій віднесено настільні та переносні персональні комп'ютери, ноутбуки, нетбуки, планшети тощо. До категорії допоміжних (асистивних) технологій відповідно для роботи з сенсорними порушеннями в учнів включаються пристрої для читання з екрану, слухові апарати, клавіатури зі спеціальними можливостями, системи альтернативної комунікації тощо. Невід'ємною складовою цифрових технологій підтримки навчання різних категорій дітей з ООП є доступні формати даних, або ж альтернативні формати. Приміром, доступним

є HTML для дітей з порушеннями аналізаторів, у той час як DAISY – стандарт цифрового формату для запису цифрових аудіокниг (digital talking books); принтери шрифтом Брайля, дисплеї та синтезатори мови тощо [10, с.29].

Сучасні технології дозволяють учителю-логопеду використовувати під час уроків мультимедійні презентації, ігрові вправи та завдання відповідно до можливостей та освітніх потреб усіх дітей. Дозований та послідовний характер дидактичних зображень на Smart-дошці створює необхідні умови для уважного виконання дітьми навчальних завдань. Наявність анімаційних зображень, в міру яскравих і цікавих картинок та сюрпризних моментів суттєво активізує пізнавальну діяльність школярів. На досягнення позитивного результату в навчальній діяльності дітей з ООП має значний вплив і те, що вони мають схвалення не лише від педагога, а й у вигляді картинок-привітань із звуковим супроводом, який забезпечує програма – комп'ютерна навчальна гра [13; 14].

Послугування в професійній підготовці учителів-логопедів засобами ЦОР забезпечує формування їх готовності до використання цифрових сервісів в корекційно-розвитковій роботі. Істотним в означеному напрямку професійно-педагогічної підготовки вважається опанування здобувачами правил роботи з ПК та усвідомлення інформаційної безпеки дітей з ООП [13]. Водночас здобувачі ознайомлюються зі особливостями гармонійного поєднання технологій із традиційними формами і методами допомоги дітям, які мають труднощі в розвитку [7].

Важливим завданням професійної підготовки учителів-логопедів до використання в корекційно-розвитковій роботі стає створення умов отримання досвіду щодо наявних дидактичних, розвивальних і виховних переваг застосування ЦОР. Приміром, серед переваг застосування цифрових технологій у роботі з молодшого шкільного віку з порушенням мовлення (загальний недорозвиток) є доступність, наочність, емоційна привабливість, інформаційна ємкість, мобільність. Як взірць, комп'ютерна програма «Ігри для Тигри», яку призначено для корекції загального недорозвитку мовлення (ЗНМ) у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку [1].

Оцінюючи програму, експерти наголошують, що в основу технології «Ігри для Тигри» покладено напрацювання розробників методик навчання дітей з порушеннями розвитку Г.Каше, Л.Лопатіна, Н.Серебрякової, Р.Лалаєва, Н.Жукової, Є.Мастюкової,

Т. Філічевої. Гра є структурним компонентом програмно-методичного комплексу, до якого також запропоновано навчально-методичний посібник з методичними рекомендаціями її покрокового застосування в корекційно-розвитковому процесі. Спеціалізовану комп'ютерну технологію «Ігри для Тигри» перш за все рекомендовано використовувати фахівцям-логопедам, однак за необхідності нею можуть послуговуватись і вчителі в інклюзивному навчанні дітей з ООП, а також у домашніх умовах батьки, зацікавлені в оптимізації розвитку мовлення своїх дітей. Водночас усі без винятку дорослі мають пам'ятати, що програма самостійно не забезпечить бажаного розвивального результату. Вся робота з дитиною не може обмежуватись ігровими комп'ютерними технологіями, використання яких вимагає дозування та чіткого контролю [6].

Ознайомлення майбутніх учителів-логопедів із спеціалізованими комп'ютерними програмами передбачає інструктаж щодо їх використання з різними категоріями дітей з ООП різного віку. Укладання навчально-розвивальних програм майбутніми педагогами відбувається під керівництвом фахівця. Для кожної дитини з ООП необхідно скласти індивідуальний план та індивідуальну програму розвитку із відповідними до її розвитку і можливостей вправами. Водночас від фахівців вимагається систематичний контроль за правильністю виконання та дозування індивідуального навантаження кожній дитині [1]. Корекція навчальної інтенсивності навантаження стає можливою завдяки рівності програми [4].

Важливою складовою організації корекційно-розвиткової роботи з використанням ЦОР є формування мотивації. На думку експертів, вона є основоположною, оскільки зміст і напрямки використання технологій в роботі з дітьми із ООП зумовлюється конкретними потребами та мотивами.

Систематичне й дидактично обґрунтоване використання ЦОР в освітньому процесі ЗВО стає важливим чинником підготовки та підвищення кваліфікації учителів-логопедів до корекційно-розвиткової роботи в освітньому середовищі. У такий спосіб видозмінюється зміст професійно-педагогічної підготовки шляхом перетворення від відтворювального засвоєння фахових знань до практичного, самостійного способу їх набуття. Використання ЦОР у професійній підготовці учителів-логопедів забезпечує перехід від методів і форм пасивного навчання до активних способів організації їх освітньої діяльності. Водночас означені ресурси активізують навчально-пізнавальну діяльність здобувачів та сприяють вирішенню завдань професійно-педагогічної підготовки (рис. 8).

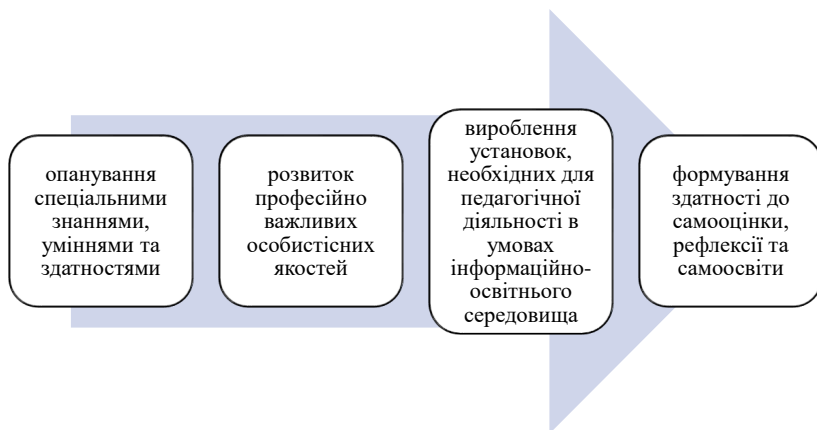

Рис. 8. Вирішення завдань професійно-педагогічної підготовки та готовності здобувачів ЗВО засобами ЦОР

2. Особливості організації корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами засобами цифрових технологій

Найважливішими міжнародними правовими документами трансформації системи освіти в глобальному контексті та розвитку підходів освіти дітей з ООП стали декларації і конвенції, які укладено під егідою Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), що стосуються прав людини і неприпустимість дискримінації за будь-якої причини [15].

Одним з ефективних засобів розвитку, виховання і навчання особистості дитини з ООП визнано використання цифрових технологій.

Слід зауважити, що означені технології є значущою рушійною силою глобалізації суспільства. У галузі освіти (спеціальної, інклюзивного навчання) вони здатні допомогти дітям з ООП задовольнити право на освіту, розкрити свій потенціал й реалізувати себе як особистість у соціальному житті. Використання ІКТ у навчанні школярів з особливими освітніми потребами сприяє розвитку та корекції психофізичних процесів: мислення, пам'яті, моторики, орієнтації в просторі тощо [1, с.11].

Як означено в документах ЮНЕСКО, сучасний рівень розвитку ІКТ значно розширює можливості педагогів та дітей, спрощуючи доступ

до освітньої і професійної інформації, забезпечує функціонування засобів навчання та ефективність управління освітнім процесом, сприяє інтеграції національних інформаційних освітніх систем у світову мережу, доступу до міжнародних інформаційних ресурсів в галузі освіти, науки і культури [15].

У 2013 р. Інститутом ЮНЕСКО було опубліковано монографію, в якій наведено пропозиції та вимоги до застосування ІКТ у початковій школі. Дослідники наголошують, що ІКТ є не предметом вивчення, а лише засобом для підтримки навчання математики, граматики, навколишнього світу та формування в учнів цифрових компетентностей XXI ст. [16].

Водночас документ регламентує і певні обмеження та проблеми щодо використання ІКТ в роботі з різними віковими групами дітей, які запропоновано враховувати під час запровадження означених технологій у навчально-виховному процесі.

Використання цифрових технологій у роботі з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, обґрунтовано у дослідженнях українських учених (Н. Глазкова, О. Качуровська, О. Легкий, С. Миронова, Ю. Сакуліна, В. Синьов, І. Федоренко, М. Шеремет та ін.).

Зокрема, М. Шеремет і О. Качуровська, розглядаючи питання застосування цифрових технологій для корекції порушень мовлення у молодших школярів, наголошують, що робота з комп'ютером може не тільки надати учням можливостей систематичного й цілеспрямованого оволодіння знаннями та навичками, а й сприятиме розвитку творчих здібностей та підвищенню інтересу до знань [14].

На думку С. Миронової, комп'ютер має бути не об'єктом вивчення, а засобом, за допомогою якого учні з інтелектуальними порушеннями зможуть заповнити прогалини у знаннях не тільки з інформатики, а й з інших предметів. Вдало підібрані комп'ютерні програми забезпечують безперервний розвиток здібностей учнів, їх інтересів, умінь, навичок і потребують певного рівня пізнавальної активності. Під час роботи на клавіатурі розвивається дрібна моторика [6].

О. Легкий у своїх дослідженнях з'ясовує, що корекційно-розвиткова сутність застосування комп'ютерних технологій полягає у перспективі реалізації основної їх переваги порівняно з іншими засобами – індивідуалізації корекційного навчання в умовах класу, забезпечення кожній дитині адекватних саме для неї темпу і способу засвоєння знань, надання можливості для самостійної продуктивної діяльності, яка підтримується необхідною системою допомоги [5].

Відтак керівництво закладу освіти, а також батьки та педагоги мають використання ІКТ у навчальній діяльності. Брак навичок

використання ІКТ в педагогів чи незадовільні умови доступу до комп'ютерів та Інтернету в позашкільний час стають суттєвою перешкодою для дітей. Водночас у освітньому процесі закладу важливо прагнути поєднати традиційні засоби й можливості цифрових технологій [2].

У рекомендаціях ЮНЕСКО визначено також критерії добору засобів ІКТ, які можна використовувати у роботі з дітьми різного віку та для удосконалення освітнього процесу загалом. Серед них: застосування ІКТ освітнього характеру; організація роботи передбачає врахування спрямованості на співпрацю дітей з учителем; інтеграція засобів ІКТ з іншими засобами діяльності; використання розв'язувальних ігор; забезпечення максимальних можливостей управління засобом навчання з боку дитини; наочність і простота у використанні [16].

Отож, відповідно до матеріального забезпечення навчального середовища (школа – дім) фахівцям в галузі освіти, зокрема й вчителям-логопедам, важливо враховувати вимоги, які запропоновано для програмно-технічних засобів навчального призначення. Невідповідність означеним вимогам може призвести до низької ефективності використання пропонованих технологій та зниження рівня пізнавальної активності дітей. Максимальне дотримання вимог підвищує якість освітнього процесу, рівень засвоєння знань та інтересу до навчання загалом [12].

Варто зауважити, що педагогічно виважене й вдале використання ЦОР дозволить дітям з ООП повноцінно включитися в освітній процес, розвивати прийнятні для них індивідуальні освітні стратегії.

Основні переваги ІКТ підтримки навчання дітей з ООП подано в табл. 1 [12].

Таблиця 1

Основні переваги ІКТ підтримки інклюзивного навчання

Переваги	Характерні риси
1	2
Загальні: сприяють розширенню автономії в навчанні	<ol style="list-style-type: none"> 1. Сприяють подоланню комунікаційних труднощів та бар'єрів. 2. Надають дітям можливість демонструвати навчальні результати у зручний спосіб. 3. Допомогають під час розробки навчальних завдань з урахуванням індивідуальних навичок та можливостей кожної дитини.

Закінчення таблиці 1

1	2
Для дітей	<ol style="list-style-type: none"> 1. Незалежний доступ до навчальної інформації. 2. Можливість виконувати навчальні завдання у власному темпі (в асинхронному режимі). 3. Можливість використовувати ІКТ як компенсаторного засобу, отримати доступ до навчальної інформації в альтернативний спосіб.
Для вчителів-логопедів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливість віддалено комунікувати з колегами, вивчати провідний педагогічний досвід роботи та поширювати власний. 2. Вдосконалення власних навичок використання ЦОР для підтримки ефективної роботи з дітьми. 3. Більше можливостей для підготовки дидактичних матеріалів, наочності. Зокрема, з допомогою мультимедіа можна здійснювати та корегувати вплив на різні сенсорні зони. Матеріали в електронному форматі легше адаптувати до потреб дитини (скажімо, великий шрифт, шрифт Брайля, озвучання тощо)

Основні напрямки, за якими доцільно налагоджувати ІКТ підтримку навчання дітей з ООП зображено на рис. 9 [8; 12; 14; 17].

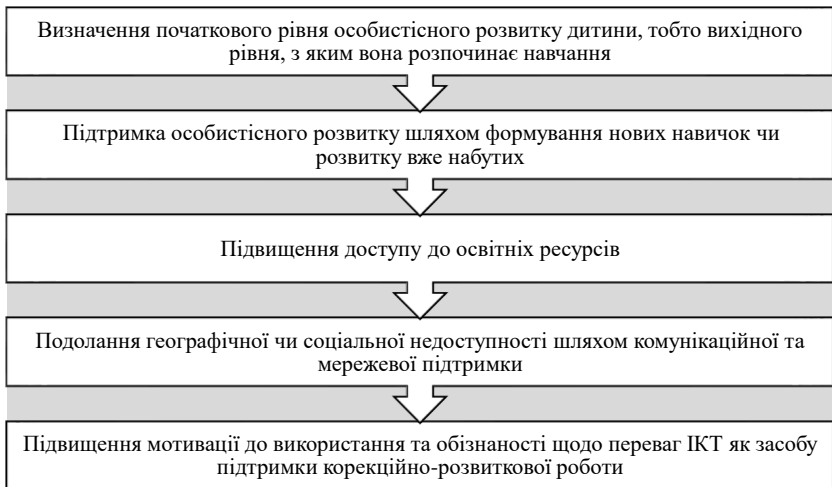

Рис. 9. Основні напрямки, за якими доцільно налагоджувати ІКТ підтримку корекційно-розвиткової роботи

Розвиток та доступність веб- і хмаро орієнтованих технологій дозволяють створити підґрунтя для поширення актуальних навчальних відомостей у швидший і гнучкіший спосіб. Низка технологічних рішень, доступних і часто безкоштовних, сприяють розвитку середовищ ефективної взаємодії усіх учасників освітнього процесу: синхронної та асинхронної комунікації і колаборації (електронна пошта, онлайн дошки, чати, форуми, веб-конференції тощо); мультимедійної інтеракції (симуляції, доповнена реальність, гейміфікація); інноваційних методик оцінювання (адаптивне тестування, самооцінювання, онлайн-тестування тощо) [8].

Задля успішної реалізації завдань корекційно-розвиткової роботи з використанням ЦОР, підвищення її якості та доступності для осіб з ООП важливо забезпечити відповідні умови, а саме:

1. Запровадження належної ІКТ інфраструктури, що задовольняла б принципи доступності, зручності використання, гнучкості й ефективності витрат.

2. Модифікація компонентів корекційно-компенсаторного впливу, водночас змісту, методів корекції та розвитку й оцінювання успіхів, впроваджуючи ІКТ з урахуванням освітніх потреб кожної дитини.

3. Підвищення рівня ІКТ компетентності вчителів-логопедів, їх обізнаності щодо можливостей використання цифрових технологій у корекційно-розвитковій роботі з різними категоріями дітей з ООП [12].

Також навчально-програмне забезпечення, віртуальні освітні середовища, які мають широке використання в освітньому процесі, повинні проектуватися та розроблятися з урахуванням стратегій корекції порушень та розвитку особистості загалом; доступності та можливостей використання індивідом незалежно від індивідуальних особливостей та порушень. Відтак закладам освіти важливо забезпечити універсальний дизайн технологій, які вони використовують, та їх відповідність вимогам Конвенції ООН [8; 14].

Відтак суттєві зміни в структурі системи освіти в напрямку впровадження цифрових технологій в практику роботи вчителів-логопедів сприятимуть сформуванню якісно нового механізму взаємодії задля забезпечення розвитку кожної дитини з ООП.

Широке запровадження та використання ЦОР сприяє оновленню моделей надання освітніх послуг, зокрема корекційної практики на засадах відкритості, безперервності, доступності, особистісного спрямування, соціальної справедливості та рівних можливостей для всіх категорій населення, водночас і осіб з ООП [10, с. 126].

У сучасних умовах особливого значення набуває творче впровадження в практику корекційно-розвиткової роботи нових технологій та методик. Водночас під час організації занять колекційного спрямування з використанням ІКТ вчителям-логопедам слід враховувати специфічні психофізичні особливості дітей з ООП [13].

Поєднуючи в процесі корекційно-розвиткової роботи різних методів та прийомів з ІКТ зі спеціальними прикладними програмами, вчитель-логопеда досягає вищих результатів. Водночас, для дітей доцільно планувати роботу з комп'ютерною програмою лише на одному етапі заняття. Завдання для роботи на комп'ютері потрібно чітко пояснити перед початком роботи. Слід також зауважити, що за необхідності важливо також пояснювати та показувати кожній дитині, які пристрої комп'ютера задіяно. Доцільними для використання є програми, що не потребують спеціальних знань комп'ютера ні від фахівця, ні від дітей, достатньо прості у користуванні. Робота з комп'ютером не повинна викликати труднощів і негативних емоцій. Принцип доступності у навчанні має реалізовуватися максимально [12, с. 144].

Пріоритетними слід вважати такі спеціальні прикладні комп'ютерні програми, які під час корекційно-розвиткової роботи реалізують низку спеціальних завдань (рис. 10) [2].

О. Качуровська переконана, що використання комп'ютерних програм у освітньому процесі сприятиме індивідуально-диференційованому підходові, розвиватиме пізнавальну активність дітей з порушеннями мовленнєвого розвитку, підвищуватиме мотивацію навчальної діяльності і, як наслідок – рівень знань.

За умови виконання означених завдань, використання цифрових технологій під час процесу навчання матиме позитивний вплив на психофізіологічний стан дітей, водночас і на їх емоційний та мотиваційний розвиток (рис. 11) [13].

Отож, реалії сьогодення доводять доцільність використання комп'ютерних засобів для розвитку та навчання різних категорій дітей з ООП. Комп'ютер використовується як засіб контролю та самоконтролю конкретної самостійної діяльності дітей означеної категорії [12].

Також важливо враховувати особливості психіки дітей з ООП, першочергово ті, що можуть ускладнити роботу з технікою. Це, зокрема, підвищена втомлюваність, розпорошена увага, сповільнений темп сприймання, тривале входження у процес роботи. Однак інтерес до комп'ютера підвищує працездатність, зосереджує увагу і дещо збільшує темп роботи.

Рис. 10. Завдання, які реалізуються з допомогою спеціальних ЦОР

Однак упровадження цифрових технологій у освітній процес можливе лише за умови створення якісних україномовних навчально-корекційних програмних засобів, адаптованих до застосування в умовах спеціальної школи, розробки та суттєвого удосконалення існуючих підходів щодо використання комп'ютерних технологій [14].

Важливого значення в започаткованому дослідженні набуває розуміння того, що процес використання цифрових технологій в практиці роботи вчителя-логопеда розв'язує певні завдання, а саме:

- ознайомлювально-адаптаційні: ознайомлення дітей з ООП з комп'ютерною програмою, комп'ютером та правилами поведінки під час роботи з ним;
- подолання при необхідності психологічного бар'єру між дитиною з ООП та комп'ютером за допомогою створення ситуації успіху під час роботи з ним;
- формування у дітей початкових навичок роботи на комп'ютері із використанням маніпулятора «миша» під час виконання завдань;
- корекційно-освітні та виховні: формування й розвиток у дітей з ООП засобів спілкування: автоматизація та диференціація звуків, корекція порушених функцій мовлення, фонематичний слух, фонематичне сприймання, лексико-граматичні компоненти мовлення;

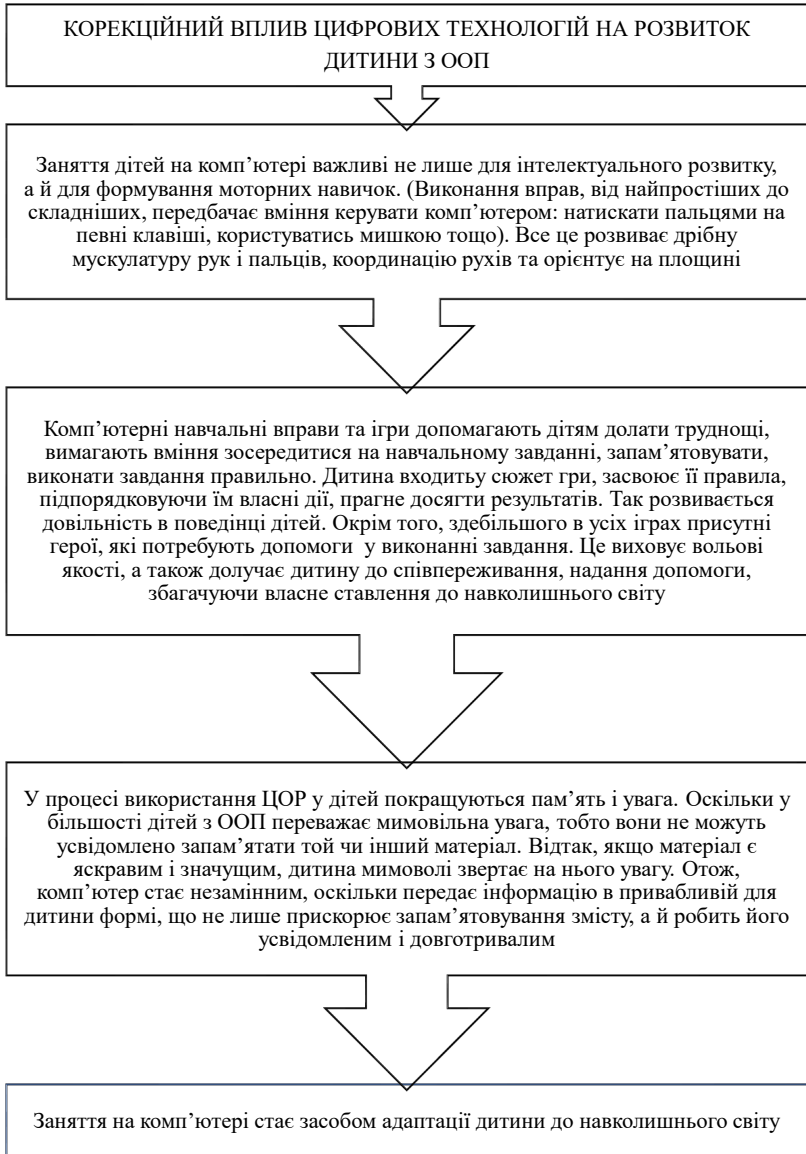

Рис. 11. Корекційний вплив цифрових технологій на розвиток дітей з ООП

- формування та розвиток навичок навчальної діяльності: усвідомлення та досягнення мети, вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, оцінювати результати діяльності;

- розвиток словесно-логічного мислення, зорового і слухового сприймання, вербальної і зорової пам'яті, уваги, мотиваційної сфери дітей з ООП;

- розвиток емоційно-вольової сфери: виховання самостійності, зосередженості, посидючості; привертання до співпереживання, співпраці, співтворчості.

- творчі: розвиток уяви та пізнавальної активності.

Використовуючи цифрові технології у корекційно-розвитковій роботі слід дотримуватися загальних принципів при плануванні та проведенні занять (рис. 12).

Розв'язання освітніх та корекційних завдань за допомогою означених технологій навчання вибудовується з урахуванням індивідуальних можливостей і корекційно-розвиткових потреб дитини з ООП; їх використання здійснюється за принципом триєдиної взаємодії: педагог – комп'ютер – дитина з ООП.

У межах означеного підходу вчитель-логопед враховує завдання ІПР та добирає вправи, які відповідали б певним встановленим вимогам (рис. 13).

Система використання ЦОР повинна будуватися у певному порядку з урахуванням мети та завдань навчання.

У логопедичній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, насамперед важливо враховувати те, що діти мають значний потенціал розвитку, повноцінна реалізація якого залежить від ефективної побудови корекційно-розвиткового процесу.

Система використання інформаційних комп'ютерних технологій повинна будуватися у певному порядку з урахуванням мети та завдань навчання. Розглянемо їх ґрунтовніше.

Задля підвищення мотивації. Однією з переваг спеціалізованих комп'ютерних засобів навчання є те, що вони дозволяють значно підвищити мотиваційну готовність дітей з ООП до проведення занять шляхом моделювання корекційно-розвиткового інформаційного середовища. Спілкування, спочатку як ігрова, а пізніше і навчальна діяльність із комп'ютером викликає у дітей жвавий інтерес. Зацікавленість стає основою формування таких важливих структур, як пізнавальна мотивація, довільна пам'ять, увага.

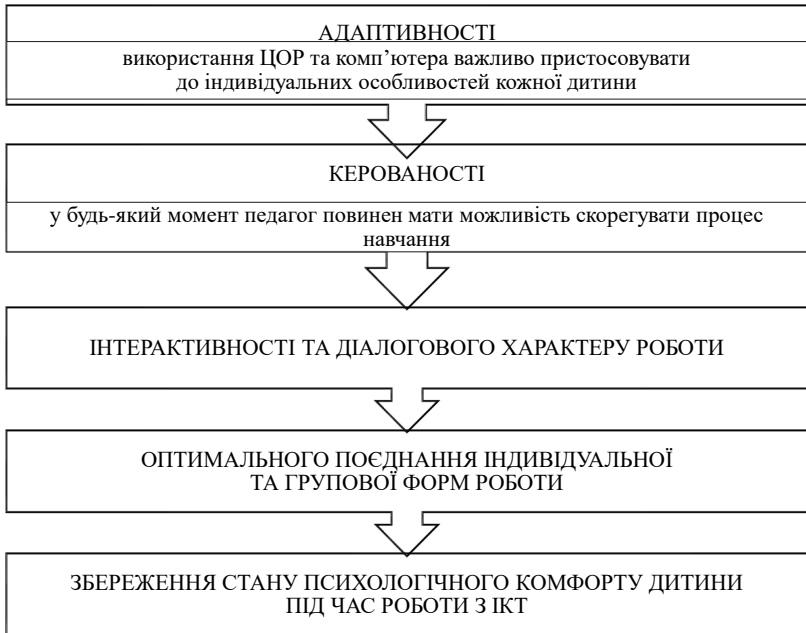

Рис. 12. Принципи використання цифрових технологій при плануванні та проведенні занять

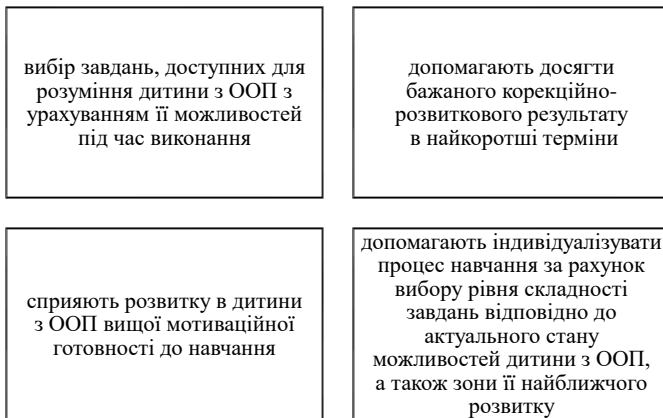

Рис. 13. Вимоги до ІКТ для розв'язання освітніх та корекційних завдань

Змістовно-формувальні завдання. Основна мета полягає в корекції, розвитку та навчанні дітей з ООП. Навчальні завдання, виконані з допомогою ЦОР, за умови сформованого у дитини уміння працювати на комп'ютері сприяють виробленню усвідомленого стійкого інтересу до навчання.

На заняттях важливо створити емоційно-позитивний психологічний клімат, який передбачав би «ситуацію впевненості» дитини у власних силах.

Для саморозвитку. Мета полягає в розвитку самоконтролю та зміцненні навичок під час нової діяльності. Функції контролера у процесі виконання кожного завдання виконує комп'ютер, а педагог стає партнером, здатним надати, коли треба, необхідну допомогу.

Отож, організація діяльності із застосуванням комп'ютера навчає дітей з ООП долати труднощі, контролювати власну діяльність, оцінювати її результати. Вирішуючи запропоновану комп'ютерною програмою проблемну ситуацію, дитина прагне до досягнення позитивних результатів, підпорядковує власні дії поставленій меті. Відтак використання комп'ютерних засобів навчання допомагає розвивати у дітей з ООП такі вольові якості, як самостійність, зібраність, зосередженість, посидючість. Недостатня сформованість компонентів емоційно-вольової і мотиваційної сфер у дітей та можливості комп'ютерних технологій задля їх формування й розвитку створюють хороші передумови для використання спеціалізованих ЦОР в освітньому середовищі.

Вважаємо доцільним розглянути вплив використання цифрових технологій саме на психічні процеси дитини з ООП.

Сприймання: поглиблення та збагачення уявлень про колір, форму, розмір, кількість та інші властивості предметів, що відбувається за умови систематизації означених уявлень на практичних діях.

Увага: допомагає розвивати та тренувати обсяг та ступінь концентрації уваги, визначати рівень продуктивності, стійкості концентрації, переключення та розподілу уваги.

Пам'ять: сприяє розвитку зорової та слухової механічної пам'яті, формуванню змістової пам'яті, спостерігаючи за предметами, які з'являються та зникають на екрані.

Мислення: розвиває вміння виокремлювати й узагальнювати на основі спостереження суттєві ознаки предметів; формувати процеси класифікації та групування за істотними ознаками і здатність до узагальнення; виділяти ознаки подібності та несхожості предметів і

явищ; розуміти логічні зв'язки та закономірності навколишнього середовища; вміти логічно мислити, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; формувати наочно-дійове мислення, зорово-просторове орієнтування.

Мовлення: використання спеціальних комп'ютерних програм допомагає прискорити процес розвитку рухливості органів артикуляції та формувати мовленнєве дихання; сформувати процес розуміння, сприймання та відтворення побаченого на екрані; проявляти інтерес та потребу до емоційного спілкування у грі, використовуючи мовленнєві та не мовні засоби спілкування; навчити знаходити відповідні предмети за характерним звучанням; наслідувати мовленнєві та не мовні звуки, імітувати відповідні дії та звуки [30].

Допомагає збагатити словник дітей різноманітними лексичними темами, формувати пізнавально-комунікативну діяльність, структурувати граматичну будову речень, виробляти зв'язне мовлення.

Лексика: сприяє формуванню різних лексичних узагальнень, обміну думками, повідомленнями, продуктивності використання дитиною лексичних одиниць мовлення.

Грамматика: персонажі комп'ютерної гри створюють певну проблемну ситуацію, під час вирішення якої дитина засвоює граматичні категорії, розвиває здатність до словотворення, що відображає числові, родові, часові, відмінкові форми (практичні операції з морфемами, вміння змінювати граматичні форми слів, розуміти їх значення, правильно узгоджувати слова в словосполученнях і реченнях), здатність до словотворення (практичні вміння змінювати граматичні форми слів, розуміти їх значення), до використання синтаксичної складової мовлення (практичні вміння формування синтаксичних конструкцій різних типів на рівні речення: простого непоширеного, простого поширеного). Структура слова: цікаві завдання на комп'ютері допомагають оволодіти не лише кількісним складом слова, а й певною послідовністю звуків, його ритміко-інтонаційним оформленням та наголосом. Означені ігри допомагають у навчанні дітей відтворювати не мовленнєвий ритм з опорою на рухи, розпізнавати слова за кількістю складів, вирізняти кількість складів у складовому ланцюжку, промовляти складові ряди.

Зв'язне мовлення: завдяки встановленню діалогу «дитина-комп'ютер» спостерігається прискорення темпу розвитку самостійних монологічних висловлювань, оскільки дитина веде діалог невимушено, підтримуючи розмову на запропоновану

комп'ютерним персонажем тему. Застосування цифрових технологій пришвидшує оволодіння дітьми такими формами усного мовлення, як відповідь на запитання та самостійне формулювання запитання; опис з опорою на наочність; переказ переглянутого відеоматеріалу; розповідь за серією сюжетних картинок; вивчення віршів, прислів'їв, скоромовок, частомовок, відгадування загадок.

Можна узагальнити: використання можливостей комп'ютера – це шлях до справжнього і безперервного розвитку дитини та вдосконалення педагогічного процесу загалом. Однак слід пам'ятати, що замінити живе спілкування педагога з дитиною пропонувані технології не можуть, навіть зважаючи на позитивний потенціал.

Умовою раціонального використання цифрових технологій в освіті є спеціальна підготовка педагогів, наявність устаткованих сучасними комп'ютерами класів та спеціалізованих навчальних комп'ютерних програм для вирішення навчальних і корекційних завдань в різних змістових галузях освіти дітей з ООП [17]. Отож, уміння вчителя-логопеда планувати зміст заняття, дібрати необхідне унаочнення, методи навчання, визначити оптимальну мету і завдання роботи з комп'ютером, доречність його використання – запорука успішного розвитку дітей з ООП.

В процесі організації діяльності слід також врахувати чинники, які впливають на структурування заняття з використанням ЦОР (рис. 14). Дбаючи про корекцію та розвиток дітей, важливо навчати їх того, що вони зуміли б виконати самостійно [5].

Процес роботи, в якому як основні застосовуються спеціальні педагогічні прийоми, вплив на виправлення властивих дитині недоліків і ті, які сприяють її інтелектуальному і фізичному розвитку та становленню особистості загалом, називають корекційно-спрямованим. Здійснення корекції порушень розвитку різних категорій дітей шляхом використання системи спеціальних педагогічних прийомів має складати основу навчання та розвитку таких дітей впродовж усієї логопедичної роботи [5; 6].

Логопедичні прийоми корекційно-розвиткової роботи різняться тим, що вони стимулюють компенсаторні процеси розвитку дітей з особливими освітніми потребами й дозволяють формувати у них нові позитивні новоутворення. Результатом стає не лише виправлення порушень мовлення, а й оволодіння дітьми певним обсягом знань, конкретних умінь та навичок. Формуються узагальнені навчальні й трудові вміння, які відображають рівень їх самостійності під час вирішення нових навчальних і практичних завдань [14].

Рис. 14. Чинники, які впливають на організацію заняття з використанням ЦОР

Організована вчителем-логопедом система корекційно-розвиткового навчання передбачає поглиблену роботу з корекції психічних функцій, пізнавальної діяльності, навичок спілкування, а також з розвитку вмінь і навичок у процесі трудового навчання спроможності і здібностей дітей тощо [12].

У чинних документах, що регламентують навчання дітей з особливими освітніми потребами, корекційно-розвиткова робота визначається як система заходів з надання своєчасної, ситуативної чи (або) довготривалої психолого-педагогічної допомоги (підтримки) дітям з ООП у системі освітнього процесу [10].

Під час проведення корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами у вчителя-логопеда виникає необхідність пошуку найефективніших засобів задля досягнення максимального результату в розвитку. Використання в роботі різноманітних нетрадиційних методів і прийомів запобігає стомленню дітей, підтримує їх пізнавальну активність, дозволяє оптимізувати педагогічний процес, індивідуалізувати навчання і

значно підвищити ефективність логопедичної роботи загалом. Задля організації означеного процесу якнайкраще підходять саме нетрадиційні методи: цифрові освітні ресурси засобами інформаційно-комунікаційних технологій навчання дозволяють сприймати інформацію на якісно новому рівні.

Сучасним вчителям-логопедам важливо включати означені ресурси в корекційно-розвиткову роботу через гру. Організуючи корекційну діяльність, першочерговим завданням є ознайомлення дітей з комп'ютером в ігровій формі. У грі дитина оперує своїми знаннями, досвідом, враженнями, відображеними в суспільній формі ігрових способів дії, ігрових знаків, які набувають сенсу в змістовому полі ігор. Дитина виявляє здатність наділяти нейтральний об'єкт ігровим значенням в змістовому полі гри. Саме означена здатність є найважливішим психологічним підґрунтям для включення в гру дитини з особливими освітніми потребами комп'ютера, як ігрового засобу [1; 13].

Використання ІКТ, їх органічне включення в комплекс корекційної роботи, побудованої з урахуванням структури порушення, вікових та індивідуальних особливостей дитини, дозволяє простіше добирати навчальний матеріал за ступенем складності, кожній дитині можна запропонувати саме те, що в даний момент відповідає її потребам та особливостям навчання. На сучасному етапі розроблено безліч комп'ютерних навчальних ігор, цікавих мультимедійних посібників з енциклопедичними даними для освіти, які відповідають сучасним психолого-педагогічним, ергономічним та санітарно-гігієнічним вимогам та успішно використовуються в практиці вирішення завдань пізнавального, соціального і естетичного розвитку дітей [12].

Задля досягнення якісних змін у процесі організації корекційно-розвиткової роботи науковцями окреслено низку принципів [5, с. 15]:

- системності корекційних, профілактичних й розвивальних завдань;
- єдності діагностики та корекції;
- пріоритетності корекції каузального типу;
- діяльнісний принцип корекції;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей дитини;
- комплексності методів психологічного впливу;
- активного залучення найближчого соціального оточення.

Також важливо виділити певні напрямки використання інформаційних технологій під час організації корекційно-розвиткового навчання, які подано в табл. 2.2 [1; 7].

Серед нетрадиційних методів особливе місце посідають комп'ютерні програми, які забезпечують корекцію інтелектуальних порушень (табл. 2.3).

Також можемо рекомендувати наступні приклади використання інформаційних технологій в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з особливими освітніми потребами:

1. Для диференціації кінетично подібних букв, які діти іноді не розрізняють на письмі, пропонуємо наступний вигляд завдання. Існує відомий прийом для диференціації кінетично подібних букв «б – д»: дані букви на основі зорових асоціацій порівнюють із зовнішнім образом тварин і птахів («б» – білка, «д» – дятел).

Таблиця 2

**Напрямки використання ІКТ в процесі
корекційно-розвиткового навчання дітей
з порушеннями мовленнєвого розвитку**

Напрямки	Ознаки
1	2
Мотиваційний	Застосування ІКТ в корекційно-розвитковому навчанні задля посилення мотивації дітей з особливими освітніми потребами до навчання, оскільки забезпечуються певні умови, а саме: – максимального врахування індивідуальних освітніх можливостей і потреб особливих дітей; – широкого вибору змісту, форм, темпів та рівнів організації навчання; – розкриття творчого потенціалу кожної дитини; – засвоєння дітьми роботи з цифровими технологій.
Змістовий	Можливості ІКТ в освітньому процесі: – під час побудови змісту індивідуальних занять корекції мовленнєвих порушень; – для створення індивідуальних занять та діагностичних зрізів для дітей з ООП, які мають труднощі у засвоєнні матеріалу; – для створення інтерактивних домашніх завдань із залученням батьків до використання ІКТ за наявності відповідних умов.
Навчально-методичний	ЦОР використовуються як навчально-методичний супровід корекційно-розвиткового навчання. Учитель-логопед може застосовувати різні освітні ІКТ під час підготовки завдань колекційного спрямування; безпосередньо на логопедичному занятті; для організації самостійної роботи дитини з ООП.

Закінчення таблиці 2

1	2
Навчально-методичний (продовження)	Комп'ютерні тести та тестові завдання можуть застосовуватися задля проведення різних видів діагностики, контролю та оцінювання рівня знань. Окрім того, вчителі-логопеди використовуює різноманітні ЦОР, проєктуючи авторський підходи до організації корекції розвитку різних категорій дітей з ООП.
Організаційний	ІКТ використовуються в різних навчальних ситуаціях: – під час навчання і розвитку кожного дитини з ООП за індивідуальною програмою з опорою на спеціально складений індивідуальний план; – під час індивідуальної чи групової роботи.
Контрольно-оцінний	Основним засобом контролю та оцінювання освітніх результатів дітей з ООП стають тестові завдання, які забезпечують різні види контролю: поточний і підсумковий. Тестування можна організувати в режимі online (на комп'ютері в інтерактивному режимі, результат оцінюється автоматично системою) та в режимі offline (оцінку результатів здійснює вчитель-логопед з коментарями та роботою над помилками).

Таблиця 3

Перелік комп'ютерних програм для проведення корекційно-розвиткової роботи з дітьми з особливими освітніми потребами

Назва	Види	Призначення
«Дельфа – 130»	Комп'ютерний тренажер	Організація та виконання тренувально-корекційних вправ логопедичного характеру
«Дельфа – 142»	Комп'ютерний тренажер	Формування усного та писемного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями
«Ігри для Тигри»	Спеціалізована комп'ютерна технологія	Корекція загального недорозвинення мовлення
«Видима мова»	Програмно-апаратний комплекс	Формування і корекція усного мовлення
«Живий звук»	Програмно-апаратний методичний комп'ютерний комплекс	Організація і забезпечення корекційно-компенсаторного навчання дітей із інтелектуальними порушеннями слухомовленнєвого характеру

Використовуючи анімацію, пишемо велику літеру «Б» на зображенні білки. Її пухнастий хвіст спрямовано вгору, і вона нагадує другу букву алфавіту. Також використовуючи анімацію, пишемо велику літеру «Д» на зображенні дятла. Його хвіст спрямовано вниз, що схоже з написанням даної літери. Формування асоціацій означеним способом має відмінні результати.

2. На кожному занятті корисно організовувати для учнів зорову гімнастику. Можна запропонувати цікаву руханку для очей, підготовлену заздалегідь за допомогою комп'ютерних технологій. До уваги дитини подається таблиця зі складами. На краю таблиці сидить муха, яка перелітає при кожному натисканні миші з одного складу на інший. Учень читає один за іншим склади, на які сідає муха, і вимовляє в результаті отримане слово.

3. Діти люблять виконувати завдання на комп'ютері самостійно, за відведений час їм необхідно пройти кілька рівнів, за кожен правильну відповідь вони отримують бонуси. Скажімо, при правильному виконанні завдання на комп'ютері з'являється фрагмент картинки, завдання – зібрати цілу картинку з частинок. Використання ситуації змагання значно підвищує мотивацію до навчання.

4. У випадках, коли діти у вимові заміняють звук «ж» на «ш», після постановки й автоматизації даного звуку, важливо диференціювати ці звуки. Ефективним буде таке завдання: на екрані зображено предмети, в назві яких є звук «ж» або – «ш». Учень має торкатися зображення тільки тих предметів, де є звук «ж». При правильному виборі внизу екрану круг забарвлюється зеленим кольором і картинка зникає, при неправильному – звучить сигнал, і круг забарвлюється в червоний колір. Надалі учитель може подивитися, скільки разів учень помилявся.

Задля ефективного впровадження та використання цифрових технологій слід враховувати ці обмеження щодо їх запровадження. У рекомендаціях ЮНЕСКО визначено чотири типи таких обмежень, а саме: обмеження у використанні програмного забезпечення; Інтернету; мультимедійних засобів; часові й фізіологічні; кіберзалежування та кіберздоров'я (рис. 15) [16].

Означені обмеження й пов'язані з ними проблеми використання ЦОР в роботі з різними категоріями дітей з ООП мають бути ретельно опрацьовані як керівниками закладів освіти, так і вчителями-логопедами та батьками для реалізації потенціалу використання цифрових технологій з навчальною метою [7].

<p>ОБМЕЖЕННЯ У ВИКОРИСТАННІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ</p> <ul style="list-style-type: none"> • стосуються способів добору батьками та педагогами комп'ютерних програм, які використовуються дітьми • передбачає впевненість педагогів у потенційній корисності обраних ними ЦОР • поінформованість про можливість побічних впливів використання кожної комп'ютерної програми ще до того, як впроваджувати її у процес навчання
<p>ОБМЕЖЕННЯ У ВИКОРИСТАННІ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ</p> <ul style="list-style-type: none"> • необхідність критично оцінювати ті джерела відомостей, до яких звертаються під час навчання • усвідомлення того, що діти можуть пропустити найважливіші відомості в електронному тексті, якщо будуть сприймати його з екрану, оскільки перед ними перебуватиме значна кількість інших розпорошуючих увагу елементів, що зазвичай містяться на вебсторінці • контроль за діями дитини упродовж значного часу на занятті • надання вказівок щодо самостійної роботи дитини з комп'ютером у вільний час
<p>ОБМЕЖЕННЯ У ВИКОРИСТАННІ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ЗАСОБІВ</p> <ul style="list-style-type: none"> • перенасичення привабливими ефектами може відвернути увагу від змісту матеріалу • діяльність спрямовувати на розвиток медійної грамотності дітей задля свідомого інтерпретування повідомлення та успішнішого використання
<p>ЧАСОВІ Й ФІЗІОЛОГІЧНІ ОБМЕЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ</p> <ul style="list-style-type: none"> • стосуються психологічних чинників, таких як емоційна привабливість, яка викликає підвищений інтерес й надмірне захоплення застосуванням ЦОР. • надмірне захоплення віртуальним середовищем, наслідком якого стане небажання вчитись у реальному середовищі • важливо звертати увагу на психологічні особливості дітей задля забезпечення збалансованого використання ЦОР і традиційних засобів навчання (не допустити зниження результатів навчання й водночас поступово формувати інформаційну культуру дітей)
<p>КІБЕРЗАЛЯКУВАННЯ І КІБЕРЗДОРОВ'Я</p> <ul style="list-style-type: none"> • зумовлено надзвичайною стурбованістю батьків проблемами безпеки дітей, пов'язаними з використанням мобільних телефонів та Інтернету (ігроманія, вторгнення у приватне життя, лихослів'я й небезпека некерованої онлайнної соціалізації) • Кіберзалежування розуміють як нову форму залежування з використанням сучасних технологій, таких як електронна пошта, чати, мобільні телефони, вебсайти, камери, що створює небезпеку для дітей • Кіберздоров'я – термін, що означає необхідність урахування психологічного та емоційного самопочуття дітей під час організації умов роботи

Рис. 15. Рекомендації ЮНЕСКО щодо обмежень використання цифрових технологій

Відтак з урахуванням вищезазначеного можемо стверджувати, що ефективність корекційного супроводу процесу навчання та розвитку дітей з особливими освітніми потребами здебільшого залежить від умілого добору й використання програмного забезпечення персонального комп'ютера.

Водночас застосування цифрових технологій в корекційно-розвитковій роботі значно скорочує час формування навичок, сприяє розвитку невербальних психічних функцій у дітей. Послідовне впровадження спеціальної ЦОР в практику роботи вчителя-логопеда дозволяє максимально диференціювати та підвищити корекційний вплив щодо дітей з особливими освітніми потребами.

Висновки

Рациональне використання цифрових технологій в корекційно-розвитковій роботі залежить від професійної компетентності вчителів-логопедів, їх уміння запровадити означені технології в систему навчання кожної дитини з ООП. Окрім цього, актуальною залишається проблема недостатньої кількості спеціалізованих навчальних комп'ютерних програм для розв'язання навчальних та корекційно-розвиткових завдань, а також спеціально розроблених методичних підходів до них.

Систематичне включення цифрових технологій в освітній процес забезпечить формування і розвиток інформаційно-комунікаційної культури педагогічних працівників та дітей, що в свою чергу закладає основу істотного прогресу в особистому розвитку, дозволяючи дітям з особливими освітніми потребами повноцінно брати участь в житті суспільства.

Організація корекційно-розвиткової роботи з використанням ЦОР дозволяє вчителям-логопедам більшою мірою враховувати індивідуальні і типологічні особливості дітей; уможлиблює вибір завдань різного рівня складності з урахуванням рівня розвитку дітей з ООП, їхніх здібностей та завдань корекції; активізувати мовленнєву діяльність; підвищити самоконтроль, працездатність, коригувати довільну увагу.

Використання хмаро-орієнтованого навчального середовища сприяє підвищенню мотивації, активізації пізнавальної діяльності дітей, що забезпечується в інтерактивному online режимі роботи і в режимі вільного доступу до навчальних матеріалів.

У результаті заняття з використанням ІКТ мають стати звичними і доступними для різних категорій дітей з ООП, а для фахівців в галузі

освіти – нормою роботи, що, на нашу думку, є одним із важливих результатів інноваційної роботи в напрямку корекції та компенсації порушень розвитку дітей різного віку.

Література

1. Боряк О. В. Професійна підготовка вчителів-логопедів до роботи з розумово відсталими дітьми молодшого шкільного віку. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 4 (48). С. 9–17.
2. Василенко О. М. Використання комп'ютерних технологій у навчанні дітей з особливими потребами загальноосвітніх шкіл. URL: file:///C:/Users/WishMasterOk/Downloads/Znpkhist_2009_1_5.pdf. (дата звернення : 08.09.2021р.).
3. Кадемія М. Ю., Шахіна І. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології в навчальному процесі : *навчальний посібник*. Вінниця : ТОВ «Планер», 2011. 220 с.
4. Корекційно-розвивальні програми для дітей з особливими освітніми потребами. URL: http://ispukr.org.ua/?page_id=2422#.XV_HNNeMzbIU. (дата звернення: 03.10. 2021р.).
5. Легкий О. Організаційно-педагогічні умови використання комп'ютера в спеціальній школі : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2001. 20 с.
6. Миронова С. П. Використання комп'ютера у корекційному навчанні дітей з вадами інтелекту. *Дефектологія*. 2003. № 3. С. 42–44.
7. Нетьосов С. І. Формування інформаційної компетентності корекційного педагога. *Удосконалення підготовки корекційного педагога в умовах університетської освіти* : монографія. Д. : Акцент ПП, 2015. С. 166–213.
8. Синьов В.М., Шевцов А.Г. Потенціал віртуального комп'ютерного середовища в аспекті корекційної медіаосвіти і соціальної реабілітації осіб з обмеженнями життєдіяльності. *Зб. стат. методологічного семінару «Медіаосвіта в Україні: наукова рефлексія викликів, практик, перспектив»* (3 квітня 2013 р. м. Київ). Київ, 2013. С. 89–99.
9. Система психолого-педагогічних вимог до засобів інформаційно-комунікаційних технологій навчального призначення : монографія / О. О., Гриб'юк та ін. ; за ред. М. І. Жалдака. Київ : Атіка, 2014. 172 с.
10. Сучасні засоби ІКТ підтримки інклюзивного навчання : навчальний посібник. / А. В. Гета, В. М. Заїка, В. В. Коваленко та ін. ; за заг. ред. Ю. Г. Носенко. Полтава : ПУЕТ, 2018. 261 с.

11. Федорчук А. Л. Сучасний учитель в контексті комп'ютеризації навчального процесу. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. : у 2-х ч. Вінниця : ДОВ Вінниця, 2002. Вип. 2. Ч. I. С. 359–364.

12. Чупахіна С. В. Формування готовності майбутніх учителів до використання інформаційних технологій в інклюзивному навчанні молодших школярів з ускладненням процесів розвитку і соціалізації: *монографія*. Івано-Франківськ, 2020. 402с.

13. Чурай О. О. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі з дошкільниками із загальним недорозвитком мовлення. *Таврійський вісник освіти*. 2015. № 3(51). С. 133–134.

14. Шеремет М. К., Качуровська О. Б. Методичні рекомендації щодо корекції порушень мовлення молодших школярів засобами комп'ютерних технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* : збірник наук. праць. 2008. Вип. 9. С. 147.

15. ICTs in Education for People with Special Needs : specialized training course. Moscow : UNESCO Institute for Information Technologies in Education, 2006. 160 p. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214644.pdf>. (дата звернення: 15.09.2021р.).

16. Information and Communication Technologies in Secondary Education : position paper. Moscow : Unesco Institute for Information Technologies in Education, 2004. 24 p. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214616.pdf>. (дата звернення: 12.05.2021р.).

17. The Information and Communication Technology for Inclusion: Developments and Opportunities for European Countries. Brussels : European Agency for Development in Special Needs Education, 2013. 42 p. URL: <https://www.europeanagency.org/sites/default/files/ICT%20for%20Inclusion-EN.pdf>. (дата звернення: 10.09.2021р.).

18. Stynska V., Potapchuk T., Prokopiv, L. etc. (2021). Apoio social para a família à criança com deficiência é a ferramenta da política social da Ucrânia. *Laplage Em Revista*, № 7(3), p. 473–478.